Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Právo na zdravé životní prostředí v Evropské unii, zejména v souvislosti s válkou na Ukrajině

(stanovisko z vlastní iniciativy)

(2023/C 228/02)

Zpravodajka: **Ozlem YILDIRIM**

Rozhodnutí plenárního shromáždění	27. 10. 2022
Právní základ	čl. 52 odst. 2 jednacího řádu
	stanovisko z vlastní iniciativy
Odpovědná sekce	Zemědělství, rozvoj venkova, životní prostředí
Přijato v sekci	13. 4. 2023
Přijato na plenárním zasedání	27. 4. 2023
Plenární zasedání č.	578
Výsledek hlasování	
(pro/proti/zdrželi se hlasování)	162/1/1

1. **Závěry a doporučení**

1.1 Ukrajina se dne 23. června 2022 stala kandidátskou zemí EU. Jakmile vstoupí do EU, bude z hlediska rozlohy největším nebo druhým největším členským státem EU. Její velká rozloha se vyznačuje celou škálou různých ekosystémů. Podle údajů sekretariátu Úmluvy o biologické rozmanitosti se Ukrajina rozkládá na 6 % území Evropy, ale nachází se zde 35 % evropské biologické rozmanitosti.

1.2 Ke škodám na životním prostředí způsobeným válkou patří degradace ekosystémů, znečištění ovzduší a vody a kontaminace orné půdy a pastvin. Podle zpráv bylo od začátku války zasaženo požáry 200 000 hektarů lesa, 680 000 tun fosilních paliv skončilo v plamenech a 180 000 metrů krychlových půdy bylo kontaminováno municí. Válka poškodila chráněné oblasti a zničila čistírny odpadních vod. Konflikt vyvolal více než 100 lesních požárů, při nichž se uvolnilo 33 milionů tun CO_2.

1.3 Na základě definice navržené právními odborníky a zveřejněné v červnu 2021 se zdá, že jednání Ruska lze v podstatě pokládat za ekocidu. Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV) požadoval, aby byla „ekocida“, jak ji definovala nezávislá skupina odborníků pro právní definici ekocidy, zakotvena do právních předpisů EU jako trestný čin. Uznání trestného činu ekocidy v revidované směrnici EU o trestněprávní ochraně životního prostředí povede ke změnám v právních předpisech i mimo EU, zejména u Mezinárodního trestního soudu, což by mohlo pomoci v tom, aby byla Rusku uložena určitá míra odpovědnosti za způsobené škody na životním prostředí.

EHSV:

1.4 vyzdvihuje naléhavou nutnost zlepšit ochranu životního prostředí s ohledem na základní práva v EU a další aspekty. Stav životního prostředí se ještě více zhoršil v důsledku války na Ukrajině. Došlo mj. k poškození tělesného a duševního zdraví, degradaci ekosystému, znečištění ovzduší a vody a kontaminaci orné půdy a pastvin, což bezprostředně ohrožuje zemědělskou produkci a odhaluje nestálost v celosvětovém potravinovém zabezpečení;

1.5 upozorňuje na environmentální a sociální dopady ruské invaze a na to, že je důležité a nutné podporovat dokumentování, mapování a měření těchto důsledků, usilovat o právní ochranu životního prostředí, zajistit odpovědnost, položit základy pro zelené a udržitelné poválečné oživení a přispět k posouzení finančních potřeb při přerozdělování finančních prostředků určených na zelené oživení;

1.6 vyzývá Komisi a Radu, aby podnikly kroky ke zjištění negativních důsledků nezákonné války Ruska proti Ukrajině pro životní prostředí a tím i pro lidská práva. Komise a Rada musí podporovat úsilí občanské společnosti o dokumentování škod na životním prostředí, včetně trestné činnosti proti životnímu prostředí, kterou Rusko páchá, a podporovat úlohu občanské společnosti při obnově Ukrajiny;

1.7 naléhavě vybízí EU, aby pomáhala chránit ukrajinské životní prostředí a napravovat škody na životním prostředí způsobené válkou. EHSV trvá na tom, že veškeré úsilí o obnovu bude probíhat v souladu s mezinárodními normami MOP a se zásadami sociální podmíněnosti;

1.8 upozorňuje na skutečnost, že lidské zdraví a kvalitu životního prostředí nelze oddělit, neboť zdraví ekosystémů, zvířat a lidí je vzájemně provázáno, a že EU musí toto právo chránit. Zhoršování stavu životního prostředí je hlavní příčinou špatného zdravotního stavu. Například hlukové znečištění má za následek 12 000 úmrtí ročně. Vzájemná provázanost stavu životního prostředí a lidského zdraví je obzvláště zřejmá také v oblasti potravinového zabezpečení;

1.9 vyzývá Komisi a Radu, aby zpřísnily metody kontroly potravin a zemědělských produktů při uvádění na jednotný trh, přičemž je nutné se zaměřit specificky na odhalování znečištění životního prostředí následkem války na Ukrajině, aby bylo zaručeno zdraví všech evropských občanů a našeho životního prostředí;

1.10 zdůrazňuje, že právo na zdravé životní prostředí má zásadní význam pro sociální a hospodářský blahobyt lidí v Evropě i na celém světě. Odhaduje se, že přibližně 40 % pracovních míst na světě závisí na zdravém klimatu a ekosystému. S ohledem na mezinárodní právní rámec a tuto tvrdou realitu není překvapující, že EU přijata řadu právních předpisů, aby splnila svou povinnost zaručit dodržování práva na zdravé životní prostředí;

1.11 vyzývá všechny členské státy a evropské orgány, aby zintenzivnily své úsilí o zlepšení účinnosti stávajících právních nástrojů, jelikož účinnost v praxi často chybí. Mnoho příkladů soudních sporů, v nichž jsou napadána selhání členských států nebo samotné EU v oblastech, jako je čistota ovzduší, klima, rybolov nebo voda, ukazuje, do jaké míry se veřejným orgánům nedaří dodržování tohoto práva zajistit.

2. **Obecné připomínky**

2.1 *Právo na zdravé životní prostředí v souvislosti s válkou Ruska na Ukrajině a přistoupením Ukrajiny k EU*

2.1.1 Dne 16. března 2022 vyloučil Výbor ministrů Rady Evropy s okamžitou platností Rusko ([1]). Zatímco tedy byla EU uprostřed jednání o svém přistoupení k Evropské úmluvě o lidských právech (dále jen „úmluva“), přestalo být Rusko dnem 16. září 2022 touto úmluvou vázáno. Tím se na celém evropském kontinentu dramaticky omezila ochrana lidských práv. V době invaze a do 16. září 2022 však bylo Rusko úmluvou vázáno a i přes své následné vystoupení z mezinárodních institucí mělo plnit – a nadále i má – celou řadu mezinárodních závazků týkajících se nejen lidských práv ([2]), ale i životního prostředí. Rusko v rámci své agrese porušilo mimo jiné mezinárodní rámcovou úmluvu o změně klimatu ([3]) a Úmluvu o biologické rozmanitosti.

2.1.2 Je nezbytné zajistit ochranu lidských práv a životního prostředí ve zbytku Evropy – nejen ve 27 členských státech EU, kde bude ochrana lidských práv posílena přistoupením EU k úmluvě, ale také ve zbývajících 19 členských zemích Rady Evropy, včetně Ukrajiny.

([1]) CM/Del/Dec(2022) 1431/2.3, *Consequences of the aggression of the Russian Federation against Ukraine* (Důsledky agrese Ruské federace vůči Ukrajině).

([2]) Viz například čl. 11 odst. 2 písm. b) Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

([3]) Viz například čl. 3 odst. 5: „Smluvní strany by měly spolupracovat při rozvíjení podpůrného a otevřeného mezinárodního hospodářského systému, který by vedl k udržitelnému hospodářskému růstu a rozvoji všech smluvních stran.“

2.1.3 Je to o to důležitější vzhledem ke skutečnosti, že se Ukrajina dne 23. června 2022 stala kandidátskou zemí EU. Jakmile Ukrajina vstoupí do EU, bude z hlediska rozlohy největším nebo druhým největším členským státem EU ([4]). Velká rozloha Ukrajiny se vyznačuje celou škálou různých ekosystémů. Podle údajů sekretariátu Úmluvy o biologické rozmanitosti ([5]) se Ukrajina rozkládá na 6 % území Evropy, ale nachází se zde 35 % evropské biologické rozmanitosti. Kromě toho se v uplynulém roce dostala ukrajinská zemědělská půda, která má zásadní význam pro celosvětové dodávky potravin, a rozsáhlá infrastruktura pro fosilní paliva, na níž jsou některé sousedící členské státy z hlediska dodávek energie obzvláště závislé, pod nesmírný tlak.

2.1.4 Na základě definice navržené právními odborníky a zveřejněné v červnu 2021 ([6]) se zdá, že jednání Ruska lze v podstatě pokládat za ekocidu. Ukrajinský trestní zákoník ([7]) zahrnuje od roku 2001 trestný čin ekocidy. Současně s Evropským parlamentem a jeho rozhodnutím ([8]) i EHSV požadoval, aby byla „ekocida“, jak ji definovala nezávislá skupina odborníků pro právní definici ekocidy, zakotvena do právních předpisů EU jako trestný čin ([9]). Uznání trestného činu ekocidy v revidované směrnici EU o trestněprávní ochraně životního prostředí povede ke změnám v právních předpisech i mimo EU, zejména u Mezinárodního trestního soudu, což by mohlo pomoci v tom, aby byla Rusku uložena určitá míra odpovědnosti za způsobené škody na životním prostředí.

2.1.5 Dne 19. ledna 2023 přijal Evropský parlament usnesení, v němž vyzval ke zřízení tribunálu pro zločin agrese vůči Ukrajině. EHSV je na svém únorovém plenárním zasedání podpořil ([10]). V textu tohoto usnesení je problematika životního prostředí zmíněna dvakrát. Zaprvé se uznává souvislost mezi válkou a dlouhodobými škodami na přírodním prostředí a klimatu. Zadruhé se vyzývá k vytvoření mezinárodního rejstříku, v němž by byly mj. zaznamenávány rozsáhlé a závažné škody na přírodním prostředí a klimatu s cílem pomoci do budoucna stanovit náhrady za způsobené škody. V této souvislosti je zásadní, aby byla zdůrazněna a posílena souvislost mezi škodami na životním prostředí a jejich funkcí válečné zbraně a aby byly tyto trestné činy stíhány.

2.1.6 Ke škodám na životním prostředí způsobeným válkou patří degradace ekosystémů, znečištění ovzduší a vody a kontaminace orné půdy a pastvin. Například úniky ze dvou ruských plynovodů v Baltském moři by mohly mít nebývalý dopad na klima a další oblasti životního prostředí ([11]). Od začátku války bylo zasaženo požáry 200 000 hektarů lesa, 680 000 tun fosilních paliv skončilo v plamenech a 180 000 metrů krychlových půdy bylo kontaminováno municí. Válka poškodila chráněné oblasti a zničila čistírny odpadních vod. Nebezpečí je o to větší, že Ukrajina je druhou zemí v Evropě co do počtu jaderných elektráren a má celkem 15 reaktorů. Konflikt vyvolal více než 100 lesních požárů, při nichž se uvolnilo 33 milionů tun CO_2. Ruské bombardování ničí biologickou rozmanitost na Ukrajině. Ukrajinští odborníci odhadují škody na životním prostředí způsobené Ruskem na 24 miliard EUR.

2.1.7 Válka na Ukrajině přináší v oblasti životního prostředí nebývalé a dlouhodobé výzvy. Nepříznivě ovlivňuje také tělesné a duševní zdraví, jednotu a dobré životní podmínky ukrajinského lidu a jeho budoucích generací. Tyto dopady ještě více pociťují zranitelné skupiny. Musí se věnovat zvláštní pozornost psychologickým dopadům války a otázkám duševního zdraví. Válka způsobuje kontaminaci ovzduší, vody a půdy a hlukové znečištění a toto vše se na jejích obětech bude projevovat po celé generace. O řadě problémů lze říci, že mají dopad i za hranicemi Ukrajiny, a obecně existují závažná rizika pro veřejné zdraví. Stejně jako dopady války jsou i dopady zhoršování stavu životního prostředí na duševní a tělesné zdraví, zejména dopady kontaminace ovzduší, půdy a vody, jednoznačně mezigenerační. Tyto dopady pocítí nejen děti, které dnes na Ukrajině žijí nebo z ní uprchly, – trpět budou i příští generace.

2.1.8 Proto je obzvláště relevantní úsilí ukrajinských mládežnických hnutí a organizací vnést do veřejného dění hlas své generace. Je důležité, aby se jejich názory a postoje staly součástí úsilí vynakládaného na obnovu země.

([4]) Žádný členský stát není větší. Ze současných kandidátských zemí je větší pouze Turecko.
([5]) Úmluva o biologické rozmanitosti: Národní strategie a akční plán v oblasti biologické rozmanitosti.
([6]) „Protiprávní nebo svévolný čin spáchaný s vědomím, že existuje značná pravděpodobnost vážného a rozsáhlého nebo dlouhodobého poškození životního prostředí“, Stop Ecocide Foundation (Nadace Stop ekocidě).
([7]) Trestní zákoník Ukrajiny.
([8]) Rozhodnutí ze dne 29. března 2023.
([9]) Stanovisko EHSV: Zlepšení trestněprávní ochrany životního prostředí (Úř. věst. C 290, 29.7.2022, s. 143).
([10]) Usnesení Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu „Ukrajina – rok po ruské invazi – pohled evropské občanské společnosti“ (Úř. věst. C 146, 27,4,2023, s. 1).
([11]) Nord Stream: Russian gas pipe leaks could have an „unprecedented“ environmental impact (Úniky z ruského plynovodu by mohly mít „nebývalý“ dopad na životní prostředí) | Euronews.

2.1.9 Škody na našem společném ekosystému, například degradace půdy, přímo ohrožují budoucí zemědělskou produkci a odhalují křehkost globálního potravinového zabezpečení. Zejména současná struktura komoditního trhu nepřispívá k „udržitelnému hospodářství v souladu s našimi potřebami“ ani k cílům spojeným s udržitelným rozvojem, ambicemi v oblasti klimatu a spravedlivou transformací zakotveným v Agendě OSN 2030 a Zelené dohodě pro Evropu, ale spíše aktivně působí proti nim ([12]).

2.1.10 Klíčovou úlohu při ochraně životního prostředí na Ukrajině hrála před válkou občanská společnost. Válka dramaticky ovlivnila schopnost občanské společnosti vykonávat svou činnost. Mnoho ochránců životního prostředí muselo uprchnout nebo se podílí na válečném úsilí. Ti, kteří jsou stále schopni fungovat, se nyní soustředí na dokumentování důsledků ruské útočné války pro životní prostředí ([13]). Jejich zapojení bude mít zásadní význam pro obnovu ukrajinského životního prostředí a pro zajištění toho, aby Ukrajina přijala právní předpisy EU v oblasti životního prostředí, a mohla tak přistoupit k EU.

2.1.11 Ochrana životního prostředí a dopady na každodenní život a zdraví jsou pro Ukrajince i nadále důležité. Podle průzkumu veřejného mínění se navíc 95,2 % respondentů domnívá, že obnova přírody bude důležitá i pro poválečnou obnovu Ukrajiny ([14]).

2.1.12 S odpovídající mezinárodní podporou by se zničení ukrajinské infrastruktury těžkého průmyslu ze strany Ruska mohlo stát pro Ukrajinu příležitostí k tomu, aby využila svůj potenciál v oblasti solární a větrné energie a s pomocí alternativních zdrojů elektřiny zajistila lepší a ekologičtější obnovu. To by bylo ku prospěchu jejích občanů žijících v zemi i za hranicemi a zároveň by se tím zásadním způsobem zlepšilo postavení Ukrajiny při jejích jednáních o přistoupení k EU.

2.1.13 Situace je zatím i nadále nestabilní. Panuje značná nejistota ohledně budoucnosti. Vedle dramatické lidské a humanitární katastrofy vyvstanou rovněž otázky ohledně konečných nákladů na obnovu Ukrajiny a toho, do jaké míry lze Rusko učinit odpovědným za jejich uhrazení. EU musí plnit důležitou úlohu. EHSV ve svém usnesení *Válka na Ukrajině a její hospodářský, sociální a environmentální dopad* ([15]) upozornil na důsledky války pro lidstvo a zdůraznil, že dopady války na životní prostředí v důsledku bombardování, úniků ropy a plynu a incidentů v chemických závodech a jaderných elektrárnách představují pro Ukrajince, EU, a nejen pro ně závažný problém. Tyto dopady na životní prostředí budou mít nevyhnutelně dlouhodobé důsledky pro lidské zdraví a ekosystémy. Dopady války na životní prostředí jsou pro obyvatelstvo vážnou hrozbou. Odborníci z OSN varují ([16]), že by mohlo trvat několik let, než znečištění zmizí, což zvyšuje riziko vzniku rakoviny a respiračních onemocnění a zpomalení vývoje u dětí. Další obavy panují v souvislosti s reprodukčním zdravím. EHSV zdůraznil, že EU musí pomáhat s ochranou ukrajinského životního prostředí a nápravou škod na životním prostředí způsobených válkou. EHSV trvá na tom, že veškeré úsilí o obnovu bude probíhat v souladu s mezinárodními normami MOP a se zásadami sociální podmíněnosti. EHSV navrhl, aby EU reagovala prostřednictvím programů, jako jsou RescEU a LIFE, v koordinaci s vnitrostátními, regionálními a místními mechanismy a ve spolupráci se soukromým sektorem a nevládními organizacemi.

2.1.14 Dokud válka stále pokračuje, je důležitá přeshraniční spolupráce mezi organizacemi občanské společnosti, vládami a mezinárodními organizacemi, aby byly mapovány a monitorovány škody na životním prostředí přeshraniční povahy a bylo možné posoudit rozsah škod a potřebu finančních prostředků, mobilizovat investice a přerozdělit zdroje na udržitelnou a sociální obnovu Ukrajiny. V případě mapování podpořila Evropská agentura pro životní prostředí úsilí o zlepšení schopnosti shromažďovat informace o stavu životního prostředí v době před válkou, které by mohly být použity jako východisko pro monitorovací procesy ([17]).

2.1.15 Komise a Rada musí podporovat úsilí občanské společnosti o dokumentování škod na životním prostředí, včetně trestné činnosti proti životnímu prostředí, kterou Rusko páchá. EU musí rovněž zajistit, aby v rámci svého úsilí o podporu obnovy Ukrajiny předcházela katastrofálním ekologickým a environmentálním dopadům války a zmírnila je, a zajistila tak dodržování lidských práv.

([12]) Stanovisko EHSV *Krize cen potravin – vliv spekulací a konkrétní návrhy opatření v souvislosti s válkou na Ukrajině* (Úř. věst. C 100, 16.3.2023, s. 51).

([13]) Viz například činnost organizace EcoAction: *Crimes against the environment after one month of Russia's war against Ukraine* (Trestné činy proti životnímu prostředí po měsíci ruské války proti Ukrajině) – Ecoaction.

([14]) How the war changed Ukrainians: public opinion poll about the war, the environment, post-war reconstruction and EU accession (Jak válka změnila ukrajinské občany: průzkum veřejného mínění týkající se války, životního prostředí, obnovy po válce a přistoupení k EU), Resource and Analysis Centre „Society and Environment“, 2023.

([15]) Úř. věst. C 290, 29.7.2022, s. 1.

([16]) OECD, Consequence's environnementales de la guerre en Ukraine et perspectives pour une reconstruction verte (oecd.org), červenec 2022.

([17]) ENI Shared Environmental Information System (SEIS).

2.1.16 Své úsilí musí EU nasměrovat rovněž tam, aby ukrajinské hospodářství a hospodářství EU již nebyly závislé na fosilních palivech a aby se při opatřeních zaměřených na obnovu již nevyužívala infrastruktura založená na fosilních palivech. EU se musí rovněž postarat o to, aby byla Ukrajina schopna plnit svou úlohu v celosvětovém potravinovém systému a – s ohledem na přistoupení Ukrajiny k EU – aby EU mohla plnit své závazky vyplývající z Pařížské dohody a celosvětového rámce pro biologickou rozmanitost z Kchun-mingu a Montrealu. EU by rovněž měla zajistit, aby její programy sankcí měly pozitivní dopad na životní prostředí. Nevládní organizace například vyzvaly k uplatňování takových sankcí, které by nejen bránily Rusku pokračovat v nezákonné válce, ale také těžit z nezákonného, neregulovaného a nehlášeného rybolovu ([18]).

2.2 **Právní povinnost EU chránit právo na zdravé životní prostředí**

2.2.1 Dne 28. července 2022 přijalo Valné shromáždění OSN přelomovou rezoluci, v níž uznalo právo na čisté, zdravé a udržitelné životní prostředí za lidské právo ([19]) a vyzvalo státy, mezinárodní organizace, podniky a všechny ostatní zúčastněné strany, aby zvýšily úsilí o zajištění čistého, zdravého a udržitelného životního prostředí pro všechny. Pro tuto rezoluci hlasovalo 27 členských států EU spolu i převážná většina všech ostatních zemí. V souladu s informační zprávou EHSV z roku 2021 *Ochrana životního prostředí jako předpoklad dodržování základních práv* ([20]) se v rezoluci OSN uznává, že zhoršování stavu životního prostředí, změna klimatu, úbytek biologické rozmanitosti, dezertifikace a neudržitelný rozvoj patří k nejnaléhavějším a nejzávažnějším hrozbám pro schopnost současných i budoucích generací účinně požívat všech lidských práv. V rezoluci jsou mimo jiné vyzývány mezinárodní organizace, jako je EU, aby prohlubovaly mezinárodní spolupráci, posilovaly budování kapacit a nadále sdílely osvědčené postupy s cílem zvýšit úsilí o zajištění čistého, zdravého a udržitelného životního prostředí pro všechny.

2.2.2 Na základě práva na zdravé životní prostředí je uznána základní souvislost mezi životním prostředím a lidským zdravím. Lidské zdraví a kvalitu životního prostředí nelze oddělit, neboť zdraví ekosystémů, zvířat a lidí je vzájemně provázáno, a EU musí toto právo chránit. Zhoršování stavu životního prostředí je hlavní příčinou špatného zdravotního stavu. Například v roce 2019 bylo 307 000 předčasných úmrtí přičítáno jemným částicím, 40 400 oxidu dusičitému a 16 800 akutním účinkům ozonu ([21]). Tento problém přirozeně přesahuje rámec kvality ovzduší. Například hlukové znečištění má za následek 12 000 úmrtí ročně ([22]). Vzájemná provázanost stavu životního prostředí a lidského zdraví je obzvláště zřejmá také v oblasti potravinového zabezpečení.

2.2.3 Právní řád EU je v celosvětovém měřítku na špičce, pokud jde o uznání práva na zdravé životní prostředí na nadnárodní úrovni. Kromě ustanovení smluv (článek 37 Listiny základních práv a článek 11 Smlouvy o fungování Evropské unie) platí různá další ustanovení, zejména čl. 3 odst. 3 a čl. 21 odst. 2 Smlouvy o Evropské unii, článku 191 Smlouvy o fungování EU ([23]), a různá další ustanovení Listiny ([24]), která ve svém souhrnu znamenají, že je uznáno právo na čisté, zdravé a udržitelné životní prostředí. Podle čl. 51 odst. 1 Listiny platí tato povinnost pro orgány EU vždy a pro členské státy při provádění práva EU ([25]). Evropský parlament stanovil, že „právo na zdravé životní prostředí by mělo být uznáno v Listině a že EU by měla být v čele iniciativy usilující o uznání podobného právo na mezinárodní úrovni“ ([26]).

2.2.4 Podle čl. 52 odst. 3 Listiny základních práv je EU rovněž povinna dodržovat ustanovení úmluvy, pokud ustanovení Listiny odpovídají ustanovením úmluvy. Evropský soud pro lidská práva již de facto uznal právo na bezpečné a zdravé životní prostředí zejména prostřednictvím práva na respektování soukromého života, rodinného života a obydlí (článek 7 Listiny, článek 8 úmluvy) ([27]). Z toho vyplývají nejen negativní povinnosti (povinnost neporušovat právo na zdravé životní

([18]) Agence Europe, bulletin Europe Daily č. 13014, „Thirteen NGOs call for inclusion of Russian fishing vessels in upcoming EU sanctions against Putin's regime“ (Třináct nevládních organizací požaduje zahrnutí ruských rybářských plavidel do připravovaných sankcí EU proti Putinovu režimu), 6. září 2022.

([19]) Rezoluce (A/76/L.75) – Digitální knihovna OSN.

([20]) Informační zpráva EHSV Ochrana životního prostředí jako předpoklad dodržování základních práv.

([21]) Evropská agentura pro životní prostředí, *Air Quality in Europe 2021: Health impacts of air pollution in Europe* (Kvalita ovzduší v Evropě 2021: dopady znečištění ovzduší v Evropě na zdraví), 15. listopadu 2021.

([22]) Evropská agentura pro životní prostředí, *Health risks caused by environmental noise in Europe* (Zdravotní rizika způsobená hlukem ve venkovním prostředí v Evropě), 14. prosince 2020.

([23]) V tomto článku jsou stanoveny cíle politiky EU v oblasti životního prostředí.

([24]) Zejména článek 2 (právo na život), článek 3 (právo na nedotknutelnost lidské osobnosti), článek 35 (zajištění vysokého stupně ochrany lidského zdraví při vymezování a provádění politik a činností EU) a článek 38 (ochrana spotřebitele).

([25]) „Ustanovení této listiny jsou při dodržení zásady subsidiarity určena orgánům, institucím a jiným subjektům Unie, a dále členským státům, výhradně pokud uplatňují právo Unie.“

([26]) P9_TA(2021)0277, *Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 – Navrácení přírody do našeho života*, bod 143.

([27]) Irmina Kotiuk, Adam Weiss a Ugo Taddei, in *Journal of Human Rights and the Environment*, svazek 13, zvláštní vydání, září 2022.

prostředí), ale také pozitivní povinnosti přijímat opatření, například opatření týkající se kvality ovzduší, aby bylo zajištěno dodržování tohoto práva ([28]). Tyto povinnosti budou ještě lépe vymahatelné, jakmile EU přistoupí k Úmluvě, jak jí ukládá čl. 6 odst. 2 Smlouvy o Evropské unii. V souladu s Evropským parlamentem požadovalo Parlamentní shromáždění Rady Evropy vypracování protokolu k Úmluvě, v němž by bylo „právo na bezpečné, čisté, zdravé a udržitelné životní prostředí" výslovně uznáno ([29]) Tím by bylo zavedeno vymahatelné právo ve všech 27 členských státech EU a 19 třetích zemích, které jsou rovněž členy Rady Evropy.

2.2.5 Obecně se také uznává, že EU má mimořádně velký vliv na předpisy v oblasti životního prostředí na celém světě. Různé oblasti práva EU, které mají vliv na právo na zdravé životní prostředí – zejména pravidla týkající se toxických látek podle nařízení REACH ([30]) – jsou učebnicovým příkladem tzv. „bruselského efektu" ([31]), kdy se pravidla EU stávají celosvětovou normou.

2.2.6 Právo na zdravé životní prostředí má zásadní význam pro sociální a hospodářský blahobyt lidí v Evropě i na celém světě. Odhaduje se, že přibližně 40 % pracovních míst na světě závisí na zdravém klimatu a ekosystému ([32]). S ohledem na mezinárodní právní rámec a tuto tvrdou realitu není překvapující, že EU přijata řadu právních předpisů, aby splnila svou povinnost zaručit dodržování práva na zdravé životní prostředí. Jasným příkladem jsou její předpisy upravující kvalitu vnějšího ovzduší (směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/50/ES ([33])). Generální advokátka Juliane Kokott konstatovala: „Ustanovení o kvalitě vnějšího ovzduší jsou tedy konkretizací povinností Unie k ochraně, které vyplývají ze základního práva na život podle čl. 2 odst. 1 Listiny a také z vysoké úrovně ochrany životního prostředí předepsané čl. 3 odst. 3 SEU, článkem 37 Listiny a čl. 191 odst. 2 SFEU" ([34]). V zájmu maximální ochrany lidského zdraví EHSV doporučil, aby byly do roku 2030 plně sladěny normy EU pro kvalitu ovzduší s aktualizovanými globálními pokyny Světové zdravotnické organizace pro kvalitu ovzduší.

2.2.7 Akční programy EU pro životní prostředí – stanovené v čl. 192 odst. 3 SFEU – stále více uznávají zdravé životní prostředí jako právo. V osmém akčním programu pro životní prostředí se výslovně uznává: „Pokrok směrem k uznání práva na čisté, zdravé a udržitelné životní prostředí, jak je stanoveno v rezoluci Rady OSN pro lidská práva 48/13, je základní podmínkou pro dosažení prioritních cílů 8. akčního programu pro životní prostředí" ([35]).

2.2.8 Často však chybí účinnost v praxi ([36]). EHSV proto a EHSV vyzývá všechny členské státy a evropské orgány, aby zintenzivnily své úsilí o zlepšení účinnosti stávajících právních nástrojů. Mnoho příkladů soudních sporů, v nichž jsou napadána selhání členských států nebo samotné EU v oblastech, jako je čistota ovzduší, klima, rybolov nebo voda, ukazuje, do jaké míry se veřejným orgánům nedaří dodržování tohoto práva zajistit.

2.2.9 V souvislosti s válkou Ruska proti Ukrajině a vyhlídkami Ukrajiny na přistoupení k EU je více než kdy jindy důležité, aby EU a její členské státy prosazovaly právo na zdravé životní prostředí. To znamená dát ochraně životního prostředí stejnou prioritu jako jiným oblastem práva, jako je hospodářská soutěž nebo ochrana údajů, kde je EU celosvětovým vzorem v teorii i v praxi.

([28]) Pokud jde o pozitivní povinnosti podle článku 8 Úmluvy (a tedy i článku 7 Listiny), viz např. věc *Fadějevová proti Rusku*, stížnost č. 55723/00, rozsudek ze dne 9. června 2005.

([29]) Usnesení 2396 (2021), *Anchoring the right to a healthy environment: need for enhanced action by the Council of Europe* (Zakotvení práva na zdravé životní prostředí: potřeba posílené činnosti Rady Evropy).

([30]) Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1907/2006 ze dne 18. prosince 2006 o registraci, hodnocení, povolování a omezování chemických látek, o zřízení Evropské agentury pro chemické látky, o změně směrnice 1999/45/ES a o zrušení nařízení Rady (EHS) č. 793/93, nařízení Komise (ES) č. 1488/94, směrnice Rady 76/769/EHS a směrnic Komise 91/155/EHS, 93/67/EHS, 93/105/ES a 2000/21/ES (Úř. věst. L 396, 30.12.2006, s. 1).

([31]) Anu Bradford, *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World* (Bruselský efekt: jak Evropská unie vládne světu), Oxford University Press, 2020.

([32]) MOP, *World Employment and Social Outlook 2018 – Greening with jobs* (Globální vyhlídky na zaměstnanost a sociální záležitosti v roce 2018 – Ekologizace a pracovní místa), 2018.

([33]) Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/50/ES ze dne 21. května 2008 o kvalitě vnějšího ovzduší a čistším ovzduší pro Evropu (Úř. věst. L 152, 11.6.2008, s. 1).

([34]) Věc C-723/17, *Lies Craeynest a další v. Brussels Hoofdstedelijk Gewest a Brussels Instituut voor Milieubeheer*, bod 53.

([35]) Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady (EU) 2022/591 ze dne 6. dubna 2022 o všeobecném akčním programu Unie pro životní prostředí na období do roku 2030 (Úř. věst. L 114, 12.4.2022, s. 22).

([36]) Stanovisko EHSV *Provádění právních předpisů EU v oblasti ochrany životního prostředí, pokud jde o kvalitu ovzduší, vodu a odpady* (Úř. věst. C 110, 22.3.2019, s. 33).

2.2.10 EU tak má příležitost uznat mezigenerační povahu práva na zdravé životní prostředí.

2.2.11 Není překvapující, že ochranu životního prostředí obzvláště důrazně požadují mládežnická hnutí. Vzhledem k negativním dopadům zhoršování stavu životního prostředí na reprodukční zdraví je ohrožena samotná existence budoucích generací. EU by měla následovat příklad členských států, které zřídily instituce pověřené ochranou zájmů budoucích generací. Taková instituce na úrovni EU by pomohla zajistit, aby mohly budoucí generace požívat sociálních a hospodářských výhod, které přinese dnešní ochrana životního prostředí.

V Bruselu dne 27. dubna 2023.

předseda
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Oliver RÖPKE